

6. Чуприна В., Чуприна З. «Треба одступити нам од руки царської...» Вячеслав Липинський про Б. Хмельницького і Хмельницького // Дзвін. – 1998. – № 10. – С. 108 – 116.

7. Масенко В. Роль В. Липинського у становленні державницького напрямку української історіографії // Молода нація: Альманах. – 2002. – №2. – С. 36 – 55.

8. Смолій В., Ричка В. Вячеслав Липинський та його праця «Україна на переломі» // УІЖ. – 1992. – № 2. – С. 141 – 143.

9. Передерій І. Співробітництво Вячеслава Липинського з НТШ у 1908 – 1914 рр. // Гуржіївські історичні читання: Збірник наук. праць. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – Вип. 4. – С. 106 – 108.

10. Хроніка НТШ у Львові. – 1909. – Вип. 4. (Ч. 40).

11. Гирич І. Вячеслав Липинський і Михайло Грушевський (До історії політичних та наукових стосунків) // Михайло Грушевський: Зб. наук. праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження М. Грушевського / Ред. О. Купчинський. – Львів, 1994. – 487 с. – С. 306 – 317.

12. Яковенко Н. Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії // Дух і Літера. – 1998. – № 3 – 4. – С. 110 – 117.

13. Листування М. Грушевського: [Листи-відповіді М. Грушевському] / Г. Бурлака, Н. Лисенко (упоряд.); Л. Виняр (ред.); Укр. іст. тов-во та ін. – К. та ін., 2006. – 718 с. 14. Липинський В. Данило Братковський – суспільний діяч і письменник кінця XVII ст. // ЛНВ. – К. – Львів, 1909. – Том XLV. – Кн. II. – Лютий. – С. 326 – 338.

15. Липинський В. Генерал артилерії в. кн. Руського (з архіва Немиричів) // Записки НТШ. – Львів, 1909. – Т. 87, р. 18, кн. I. – С. 37 – 47.

16. Листи В. Липинського до С. Томашівського / У кн.: Вячеслав Липинський та його доба: Кн друга. – Упоряд.: Т. Осташок, Ю. Терещенко. – К.: Темпора, 2010. – 624 с. – С. 361 – 378.

17. Липинський В. Аріянський соймик в Киселині на Волині в маю 1638 р. (Причинок до історії аріянства на Україні) // Записки НТШ. – Львів, 1910. – Т. 96, р. 19, кн. 4. – С. 41 – 57.

18. Д. Д–ко (Дорошенко Д.) Возвращение к родному народу («Z dziejów Ukrainy») // Украинская жизнь. – М., 1912. – № 10. – С. 103 – 110.

19. Липинський В. Вступне слово до оригінального видання 1912 р. / У кн.: Вячеслав Липинський. Твори / Східньо-Європейський дослідний інститут ім. В.К. Липинського. – Т. 2. – Історична секція. Ред. – Л. Білас. – Філадельфія, Пенсильванія, 1980. – С. 5 – 23.

20. Липинський В. Станіслав Михайло Кричевський. Участь шляхти у Великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького / У кн.: Вячеслав Липинський. Твори / Східньо-Європейський дослідний інститут ім. В.К. Липинського. – Т. 2. – Участь шляхти у великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. – Історична секція. Ред. Л. Білас. – Філадельфія, Пенсильванія, 1980.

21. Гирич І. Листи В. Винниченка, Л. Юркевича, М. Залізняка і В. Степанківського до А. Жука (вересень – жовтень 1912 р.) / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.i-hurych.name/History/UkrSociaDemocracy/Documents/1912-68-11.html>

22. М. Кіндратович (Залізняка М.) Під прапором ідеї // Діло. – Львів, 1912. – № 198 – 3 вересня / 21 серпня. – С. 1 – 2.

Передерій І.Г. Істориософские взгляды Вячеслава Липинского дореволюционного периода

Проанализированы исторические научные работы В. Липинского 1908 – 1912 гг.; сделана попытка пересмотреть устоявшиеся историографические стереотипы в оценке методологии ученого дореволюционного периода; доказана специфика историософии исследователя, которая уже в то время базировалась на идеях консерватизма, элитаризма и государственности.

Ключевые слова: В. Липинский, историософия, государственность, консерватизм, элитаризм.

Perederiy, I.G. Historiosophical looks by Viacheslav Lypyn'skyi in pre-revolution period

The historical advanced studies of V. Lypyn'skyi in 1908 – 1912 are analysed.; an attempt to revise withstand historiography stereotypes in the estimation of methodology of scientific pre-revolution period is done; the specific of historiosophy of researcher, which already was at that time based on the ideas of conservatism, elitazism and state system, is well-proven.

Key words: V. Lypyn'skyi, historiosophy, state system, conservatism, elitazism.

УДК 821.161.2-2(092)

Радчук А.О.

Михайло Старицький: повсякденність і творчість

Проаналізовано біографію, драматургічну спадщину та театральну діяльність Михайла Старицького. З'ясовано чинники, що стрияли митцю стати активним учасником національно-культурного відродження в Наддніпрянській Україні другої половини XIX ст.

Ключові слова: М. Старицький, драматургія, театр, національно-культурне відродження.

Сучасні процеси глобалізації, прискореної урбанізації, інформаційні технології, комп'ютеризація як засіб спілкування нівелюють можливості особистості, зменшуючи можливості для особистісного спілкування, виявлення та розкриття творчих здібностей, перетворюючи пересічного громадянина у ординарну, малопомітну, байдужу особистість з матеріалізованими цінностями та потребами, розриває родинні та особистісні стосунки, сприяє втраті людиною своєї родової самоідентифікації.

Важливим і актуальним у зв'язку з цим є необхідність аналізу та вивчення впливів становлення на формування та становлення креативно мислячої особистості, яка б могла протистояти не тільки особистим, а і суспільним негараздам та впливам, зберігаючи свою особистісну неповторність. У зв'язку з цим вивчення історії родини М.Старицького, кола друзів та близьких людей, взаємин між ними, їхніх впливів на формування митця, його творчість є, на наш погляд, науково значимою проблемою для досліджень.

Тому, щоб відповісти на виклики сьогодення, необхідно більш детально відтворити та проаналізувати біографію і національно-культурницьку діяльність Михайла Петровича Старицького.

Деякі аспекти нашого дослідження частково розкрито в працях таких дослідників, як Й.Куриленко[3], М.Комишанченко[4], В.Поліщук[6], П.Рулін[8], Л.Сокирко[12], О.Цибаньова[18].

За джерельну базу даного дослідження слугують спогади Михайла Старицького[14] і його сучасників Олени Пчілки,[7] Софії Русової[9], Миколи Садовського[10] та онуки Михайла Петровича Ірини Штенко[17].

Михайло Петрович Старицький, визначний подвижник національно-культурного відродження в Наддніпрянській Україні другої половини XIX ст., народився 14 грудня 1840 р. До трьох-чотирьох років проживав разом з батьками, а потім у дідуся Захарія й бабусі Анастасії Лисенків по материній лінії[3,с.4]. У своїх спогадах «Зо мли минулого» Михайло Петрович згадував: «День тоді, принаймні осінній чи зимовий сховався у дідів так. Життя починалось удосвіта. Я спав у бануниній спочивальні, на її ж ліжку, а зранку перебігав і до дідуся. Бабуня прокидалася ще вдосвіта, а дідуно долежував до світання. Як тільки крізь шіліни віконниць свіне, було, блідий іще промінь, старий вже клече бабу Сірчиху або мою няньку Палажку, щоб одчинила віконницю, і зараз же їх розпитує про погоду»[14,с.369].

У спальні діда онук любив поговорити з ним про видатних розмоводців, царів, панів, дід у свою чергу обіцяв подарувати йому свою бібліотеку. Розмова тривала до тих пір, поки до кімнати не заходила бабуся, вона запрошувала чоловіка й онука на каву[14,с.372]. Захарій Осипович починав одягатись, онука Михайла одягала няня. Про свій ранковий туалет Михайло Старицький у тих же спогадах писав: «Я теж кидався до одежі, але нянька не допускала мене, не зважаючи на мої суперечки, та й бабуня обстоювала, що рано ще дитині «утруждать» себе: малому й підвередитись, мовляла не довго, хай ще нагуляє собі сили. Хоч дідуно був іншої думки, але з бабунею змагатись не важивсь. Таким робом, няня мене одягала, мила, чесала й нарешті ставила перед образи молитись»[14,с.372].

Після молитви родина збиралася в чайній пити каву або чай. Крім гарячих напоїв, на столі стояли «масло, сметанка парена з шкуркою мало не до дна горнятка, плетенка з коржиками, бубликами й крендельками, часом підмажена булка у маслі» [14, с.373]. За сніданком біля Михайла Петровича прислуговувала його няня Палажка, яку він «дуже любив за її ласку, упадливість, а найбільш за казки; проте її поміч за столом мене досадувала, їй дедалі, то дужче» [14, с. 373].

О дев'ятій годині до малого панича приходив дяк Ісай вчити його грамоти. Про дякове навчання Михайло Старицький згадував: «З півгодини я уважно вичитував: «бог, божеський, боголепний, богоугодіє», а далі вже на словах «старанно–примірний» і «страстотерпець» утомлявся й починав перебивати свого навчителя. Нишком сіпав за поворозку ззаду дяка; окуляри спадали йому з носа, а я заливався реготом.

Дяк сердився й нахвалявся пожалітись панові полковникові, але я його не пускав: згода наставала небавом, і я приймався до писання. Гусніні пера темперував мені дяк, а писав я по чорній дощі білою; виводив уже я гражданські літери з прописі й перепишував навіть слова: «всякая тварь дышит», «бога бойтеса, царя читте», «сладостно умереть за престол и отечество»... Писати я писав залюбки, але бабуня зривала через яку годину нашу науку» [14, с.375]. Після завершення уроків читання і письма наставляв другий сніданок, меню котрого залежало від того який день – пісний чи скромний, тому що усі пости в родині додержувались там строго [14, с.376].

Перед обідом, якщо було тепло і сонячно, то нянька Палажка гуляла з паничем Михайлом на подвір'ї або по селу. На селі в малого Старицького були знайомі сільські хлопці, і він втікав від няні, щоб побігати з однолітками по токах, і по левдаках, і по ліщині, що густо росла по кручах і лугах над Сулою. З пізньої осені і майже цілу зиму люблячого онука Михайла бабуся Анастасія на вулицю не пускала, то ж йому приходилося бавитися в хаті разом з дочкою няні Оленкою [14, с.379]. В хатніх покоях найчастіше гралися в піжмурки, в схованку, в коней, а то й у довгого воза. Найцікавішою забавкою для Михайла була гра у війну, де він удавав Суворова, а Оленка – Фрідріха або Наполеона. Суть гри полягала в тому, що діти розставляли картяні війська, а потім дмухаючи їх валули, – хто залишався переможцем, той їздив на другому верху. Оленці така гра була недовподоби, тому що вона постійно програвала, і Михайлу часом доводилося йти їй на поступки, граючись з її ляльками у лікаря або учителя [14, с.379]. Одним із дитячих захоплень Михайла Петровича було малювання, про яке у своїх спогадах він згадував: «Побігаю, було, та й беруся до малювання: змалку воно було мені пристрастю. Ніхто тоді мене малювання не вчив, і я легким робом доходив штуки: візьму було картину, накрию її чистим папером, та й притулю до шибки і наводжу олівцем через світ риси. Картини мені куповано було у коробейників, звичайно, не мудрі й не дорогої ціни – гривня за пару або найбільш гривеник: то генерал якийсь на коні, а під ним тьма–тьмуца і своїх вояків, і ворожих, то з квіткою пані, а то й святе що. Пофарбовані були малюнки з одного маху руки недбалой і нетямущой» [14, с. 379].

О першій годині старі Лисенки обідали. За обідом нянька Параска «мало не годувала з рук» малого Михайла, щільно об'язавши його серветкою, різала йому м'ясо, кришила вареники, студила страву [14, с.379]. Після обіду бабуся Анастасія примушувала онука Михайла відпочити, але він засинав тільки якщо був втомлений, у більшості випадків панич тільки вдавав що спить, а через деякий час непомітно йшов до дівчат–коберниць, які перебирали кольорову вовну. Дівчата були раді його присутності і охоче з ним гралася [14, с.380].

Перед вечерею Михайло часто засинав, а коли вечеряв з родиною, то одразу після вечері відходив з нянькою до бабусиної спальні. Там няня молила його Богу, хрестила і старанно вкривала в ліжку, а сама сідала край його розказувати казок [14, с.383].

Отже, вихованням малого Михайла Петровича займалися дід Захарій та бабуся Анастасія Лисенки, які дуже любили і пестили свого онука. Уроки читання і письма йому проводив дяк Ісай. У вільний час малий панич грався з прислугою або сільськими хлопцями, захоплювався малюванням.

Восени 1851 р. Михайло Старицький став учнем Полтавської гімназії [4, с.16]. В своїй праці «К біографії Н.В. Лысенка» Михайло Петрович про початок свого

навчання в Полтавській гімназії писав: «В то время Полтава была просто захопленный город, в котором текла патриархальная, почти деревенская жизнь; достаточно сказать, что в нашей столице не было ни театра, ни кондитерских, ни кофеен или ресторанов с биллиардами, ни даже гостиниц с машинами или цыганскими хорами, куда бы стекалась местная молодежь. Потребности театральных зрелищ удовлетворял изредка кружок любителей, ставивших исключительно «Наталку Полтавску», «Москаля–чарівника», «Сватання» с каким–нибудь русским водевилем с пением. На эти спектакли почетный попечитель гимназии присылал всегда в пансион 20 билетов. Мне и теперь кажется, что лучше этих спектаклей я ничего в жизни не видел, – до того впечатление от них было сильно» [13, с.397].

Під час навчання в Полтавській гімназії М.Старицький почав писати оди і привітання на відзначення урочистих подій та ювілеїв. Як зазначає дослідниця О.Цибаньова, допомагав у цьому поету–початківцю вчитель російської словесності Сосновський [18, с.9]. Про це ж засвідчує у своїх спогадах і сестра Михайла Драгоманова, тогочасного учня гімназії, Олена Пчілка. У статті «М.П. Старицький (пам'яті товариша)», вона згадує, як її рідний брат Михайло Драгоманов і двоюрідний – Микола Шульженко привезли звідки до Гадяча жаргівливи вірш свого приятеля. Читаючи вірш, брати казали, що автор його є їхнім приятелем, а він – справжній поет. Ним, як згодом з'ясувалось, був Михайло Старицький [7, с.401].

У 1855 р. Михайло Старицький став учнем шостого класу і вже не жив у гімназичному пансіоні, а оселився на квартирі учителя французької мови Гонота і був позбавлений від контролю наглядачів. На думку О.Цибаньової, в цей час гімназист почав системно вивчати історію України, історію рідного краю та писати вірші українською мовою [18, с. 11].

Цього ж року він вперше знайомиться з першим в українській літературі історичним романом Пантелеймона Куліша «Чорна Рада». Про свої враження від прочитаного твору М.Старицький в «К біографії Лысенка» зазначав: «...я просидел над страницами ее ночь напролет, смакуя каждое слово, каждую фразу» [13, с.399].

Історичний роман Пантелеймона Куліша «Чорна рада», на думку П.Руліна, дійсно справив неабияке враження на юного Михайла Старицького, надихнувши його писати вірші українською мовою, а ознайомлення з «Записками о Южной Руси» стали для Михайла Петровича своєрідним захопленням до досліджень української етнографії [8, с.66].

Отже, пишучи вірші для гімназійного рукописного журналу, Михайло Старицький знайомиться з Михайлом Драгомановим, з яким у нього складаються товариські стосунки. Під впливом прочитаних творів П.Куліша «Чорна рада» і «Записки о Южной Руси» починає цікавитися історією та етнографією України.

У 1860 р. Михайло Старицький разом з своїм троюрідним братом Миколою Лисенком стали студентами Київського університету Святого Володимира і з перших днів навчання почали цікавитися громадськими справами студентської молоді [3, с.23]. Про той період свого життя Михайло Петрович у «К біографії Н.В.Лысенка» згадував: «Я стал пробовать переводить на малорусский язык басни Крылова и музу Пушкина (кажется, первое – «Эхо»). Мы с Лысенком примкнули к группе, трудившейся над собиранием материалов для малорусского синтаксиса» [13, с.410]. В канікулярний час у родинному маєтку Лисенків Жовнин, брати почали активно спілкуватися з сільською молоддю, записувати пісні та перекази про минуле українського народу, також обидва допомагали громаді у зборі коштів для роботи недільних шкіл, брали участь в організації платних концертів силами студентів та готували аматорські спектаклі [18, с.18]. За участю Михайла Старицького протягом першої половини 1862 р., студентами–аматорами було показано 9 п'єс, репертуар яких, окрім драм і комедій, складався ще й з дивертисментів (музичних п'єс) – «Чумацький табір», «Вулиця», «Гульбище». На театральній сцені виступав і студентський хор, яким керував Микола Лисенко [9, с.39–40].

У вересні 1862 р. відповідно до рішення Ради університету Михайла Петровича було відраховано зі складу студентів за не проплату навчання. Основною причиною таких обставин на думку О.Цибаньової було одруження Михайла Старицького з сестрою

Миколи Лисенка – Софією Віталіївною, після якого молода сім'я залишилася жити в с. Лебехівка (маєтність родини Старицьких)[18,с.21].

Господарюючи в своєму маєтку Михайло Петрович займався сімейними справами та веденням господарства, не полишаючи надії продовжити навчання в університеті. Постійно знаходив час на самоосвіту, багато читав, стежив за політичними та культурними подіями в житті імперії, займався поетичними перекладами. Намагався підтримувати зв'язок з університетськими друзями, зокрема зі своїм, як він його називав, наставником – Михайлом Драгомановим.[18,с.21].

Видання Валуєвського циркуляру у 1863 р. ускладнює суспільно–політичну ситуацію в Наддніпрянській Україні, погіршуючи умови для розгортання українського національно–культурницького руху. Михайло Петрович, шукаючи мудрого наставника, який допоміг би розібратися у цій складній ситуації, звертається до свого наставника, молодого історика Михайла Драгоманова[18,с.23]. Саме він порадив Михайлу Старицькому зробити переклади сербських народних дум і пісень українською мовою, тому що заборони на цей вид літературної діяльності у Валуєвському указі не було. Цей факт підтверджує Ю.Зиновійва, яка цитує самого Михайла Драгоманова: «По моїх поглядах, виложених в статтях «Література російська, великоруська, українська й галицька», українським писателям радилася певна система праці «знизу в гору»(від літератури простої до високої), але зразу же відводилося досить широке поле навіть для простонародної літератури. І я можу сказати, що дехто почав працювати по моїх планах, напр., Старицький почав перекладати сербські пісні»[1,с.17]. Титульна сторінка книги «Сербські народні думи і пісні» також містить авторську присвяту: «моєму щирому другові і товаришеві Михайлу Петровичу Драгоманову»[11].

Восени 1865 р. Михайло Петрович з дружиною і донькою Марією приїздить до Києва. Відновлює навчання в університеті і знімає квартиру в будинку Войцеховського на Мало–Жандармській вулиці, де проживав Михайло Драгоманов.[18,с.27]. У цей час Михайло Старицький продовжує займатися перекладацькою діяльністю, зокрема в журналі «Нива» №17 за 1865 р. він надрукував під псевдонімом Гетьманець кілька перекладів з Михайла Лермонтова: «Вітрило», «І тяжко і важко...», «Оповиті тьмою» та ін.. В журналі «Правда» за 1867 р. було надруковано під його ж авторством переклад з Пушкіна «Козак»[3,с.33]. За його ж рекомендацією також почала перекладати казки Андерсена рідня сестра Михайла Драгоманова Олена Пчілка[7,с.406].

Про життєві пережиття Михайла Петровича весни 1867 р. дослідниця О.Цибаньова зазначає так: «Хвороба серця прогресувала. А це породжувало думи про неминучу близьку смерть... з цих причин не склавши випускних екзаменів, поїхав у село»[18,с.33]. Саме ці обставини, які з цього часу не полишають молодого сім'янина (тяжка хвороба серця, відсутність достатнього заробітку та збиткове батьківське господарство) спричиняючи постійне безгрошів'я негативно впливали не тільки на емоційний стан, а і на працездатність творчої особистості. Народження у вересні 1868 р. в родині Старицьких другої доньки не могло поліпшити загальної атмосфери у родині Старицького[12,с.25]. Вихід з цієї складної ситуації по вирішенню фінансових проблем молодий господар в січні 1869 р. віднаходить у продажі батьківського маєтку сусіду О'Коннору. Розраховувались з боргами, на решту коштів придбав менший маєток на Поділлі[12,с.26].

Полишивши університет не за власним бажанням, Михайло Старицький підтримує приятельські стосунки з Михайлом Драгомановим, і за його порадою починає займатися перекладацькою справою, але нове погіршення стану здоров'я та ускладнення фінансових проблем у родині змушує його наприкінці 1860–х рр. децю її призупинити.

1870–х рр. XIX ст. відзначені зростанням популярності серед радикально налаштованої студентської молоді соціалістичних ідей, які викликали палкі дискусії і серед громадівців щодо теоретичних питань політичної програми українського руху. Дехто з них дотримувався радикально–демократичних позицій(С.Подолінський,Ф.Вовк, М.Драгоманов та ін.), але більшість залишалася вірною ліберально–демократичним принципам (П.Житецький, О.Русов, Ю.Цвітківський, М.Лисенко, М.Старицький та ін.)[2,с.137–138].

Дослідник літературно–драматичної творчості Михайла Петровича В.Поліщук, аналізуючи сюжети ідеологічної повісті «Зарниця» і драми «Крест життя» Михайла Старицького, зазначає, що автор критично ставився до революційних ідей і осмислено прогнозував їхню потенційну загрозу й утопічність. Саме ці обставини вплинули на позицію письменника: він відходить від радикально налаштованого крила громадівців і активніше прилучається до гурту культурників[6,с.37].

Драмаатургічна та режисерська праця, що була пов'язана з написанням разом з Миколю Лисенком п'єси–оперети «Чорноморський побит», сприяла початку театральної діяльності Михайла Старицького, що розпочалася в 1870–х рр. XIX ст. Започаткувала її саме постановка п'єси–оперети «Чорноморський побит», якою займався Михайло Петрович[12,с.16]. Перша вистава цієї оперети відбулася 5 грудня 1872 р.[12,с.16]. Учасниця аматорського театрального гуртка Софія Русова у своїх спогадах писала: «Режисер Старицький, покручуючи вуса, навчав так щиро кожного, як найкраще виконати свою чи велику чи маленьку роль, аби все суцільне враження було забезпечене»[9,с.39].

Успіх першої постановки надихнув митця на продовження драматургічної творчості та режисерської діяльності. Наступною п'єсою поставленою Михайлом Петровичем була «Різдвяна ніч», спектаклі котрої пройшли з аншлагами 15 – 17 лютого 1873 р. [12,с.22]. Якщо п'єса «Чорноморський побит», була переробкою п'єси Якова Кухаренка з цією ж назвою, то «Різдвяна ніч» була авторською, що писалася за мотивами оповідання Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом». Репетиції цих вистав виглядали досить незвично, тому що в особі Михайла Петровича одночасно діяв режисер і автор, ним «відкидалося все зайве, штучне, розраховане лише на сценічний ефект, і утверджувались реалізм у виконанні ролей, життєва й історична правдивість, простота, зростали й міцніли принципи ансамблевості вистави»[9,с.40].

Але всі старання і прагнення Михайла Петровича налагодити діяльність українського театру перекреслювалися реаліями життя. По – перше, розпалася аматорська труппа, що складалася із студентів які після закінчення університету залишили Київ. По–друге, відсутність сцени для спектаклів і по–третє, застарілий репертуар, що не приваблював глядачів[18,с.82].

Дозвіл 1881 р. показувати українські вистави започатковує новий етап відродження українського театру. За сприяння Михайла Старицького і Миколи Лисенка в Києві 10 січня 1882 р. в приміщенні театру Бергонье успішно гастролювала труппа Марка Кропивницького[18,с.83]. Під час київських гастролей серед громадівців відбулась нарада, яка вирішила, що труппу повинен очолити хтось із грошовитих громадян і поставити діло якнайкраще, бо актори не мали достатньо грошей на постановку професійних спектаклів[10,с.9]. Тому після прохання Миколи Садовського очолити їхню труппу, Михайло Старицький погодився, сталося це у червні під час харківських гастролей. Рішення очолити першу українську труппу та прагнення фінансово забезпечити її можливість для творчого розвитку вплинуло і на рішення М.Старицьких продати свій маєток на Поділлі, а виручені 60 000 крб. вкласти у театральну справу[18,с.86].

Наявність достатніх фінансів дозволяло з перших днів антрепренерства Михайлу Петровичу діяльно працювати над гуртуванням професійної труппи. Запросив до творчого колективу нових акторів: О.Саксаганського, Г. Затиркевич–Карпінську і І.Тобілевича. До складу труппи також увійшов хор з тридцяти жіночих і чоловічих голосів та великий оркестр. Значну суму коштів було витрачено на пошиття нових костюмів для акторів. До всіх вистав вмілими майстрами було написано нові декорації. З цього часу в труппі з'явилася бібліотека з українськими, російськими та зарубіжними драматичними творами, які керівник труппи планував перекласти на українську мову і включити до репертуару[18,с.86–87].

Постійне утримання професійного театрального колективу вимагало значних коштів, оскільки Михайло Петрович був щедрою людиною і не економив на гонорарах акторів. Така практика мала і зворотну сторону: часто траплялися ситуації, коли витрати перевищували прибутки. Такий стан речей не міг не вплинути на становище труппи. Прагнення Михайла Петровича покращити тяжке фінансове становище змушувало його

зменшувати платню деяким акторам, а це мало своїм наслідком розпад першої української професійної трупи після закінчення зимового сезону 1884 – 1885 рр.[12,с.28].

Проте, незважаючи на такі обставини, Михайло Старицький не поспішав полишати свою театральну діяльність, продовжував працювати антрепренером з новим складом трупи до 1893 р.[12,с.37].

Протягом своєї театральної діяльності Михайло Петрович постійно турбувався про репертуар українського театру. Навіть, ще не ставши художнім керівником професійної трупи, він вже переробляв чужі і писав оригінальні свої п'єси, наприклад «Утоплена», «Чорноморський побит» і «Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка»[18,с.101]. Матеріал для написання своїх драматичних творів Михайло Петрович брав з безпосереднього спілкування із селянами та спостерігаючи за народними гуляннями на свята. Валерія О'Коннор – Вілінська у своїх спогадах «Лисенки й Старицькі» згадує: «Повернувся Михайло Петрович веселий, захоплений враженнями і почав оповідати, сидючи на отоманці в кабінеті серед своїх близьких. Саме був на Сінній площі, блукав там серед святкової юрби і набирив матеріалу для п'єси «За двома зайцями», яку почав писати»[5,с.47].

Цензурна політика імперського уряду не могла оминути і творчість М.Старицького, позбавляючи не тільки його можливості писати драматичні твори, а і перешкоджала в цілому розвитку української драматургії та українського театру. Тому вже на першому Всеросійському з'їзді сценічних діячів Михайло Петрович перший публічно виступив проти утисків цензури, підкреслюючи у своїй доповіді: «Между тем, малорусская сцена, будучи преимущественно народной и встречая родственное сочувствие во всех слоях общества нашего обширного отечества, терпит беспричинно и незаслужено до сих пор подозрительное и недружелюбное отношение к себе администрации и цензуры... В 1889 г. начали запрещать к представлению пьесы не только из интеллигентного быта, но и из купеческого и даже мешанского, если только в них фигуировал сюрток. Мало того, разрешенные прежде к представлению пьесы были даже изъяты из репертуара по распоряжению цензуры. Всед за этим стали безусловно запрещать исторические и бытовые из минувших времен пьесы. Мне, например, были запрещены не за содержание и направление, как соизволил мне разъяснить лично прежний г. Начальник управления по делам печати, а единственно лишь за язык: «Богдан Хмельницкий» и «Розбите сердце»»[15,с.361–362].

У цьому протистоянні митця та держави Михайлу Петровичу допомогала його родина. Так, старша донька Марія Михайлівна жила в Петербурзі спеціально «лишь для хлопот по цензуре»[16,с.523]. У листі до доньки Марії від грудня 1893 р. Михайло Старицький прохав: «А вот насчет «Богдана Хмельницкого» ты его подавай непременно. Только (справся, имеет ли он время) дай его прочесть Федотову и спроси его мнение, можно ли рассчитывать пристроить эту пьесу на императорскую сцену? Вот если бы он взялся, – даже взятку можно пообещать ему, – известный процент из моего гонорара...»[16,с. 524].

В останні роки життя митця саме родина, а зокрема, незмінним помічником і соратником у літературних та громадських справах залишалась його дружина – Софія Віталіївна, з якою вони прожили душа в душу 43 роки виховавши 4-х дітей. У 1900 р. Михайло Старицький разом з дружиною Софією Віталіївною та старшою донькою Марією мешкають у Києві, орендує частину будинку на Маріїнсько–Благовіщенській вулиці(зараз Саксаганського)[17,арк.4]. Онука Михайла Петровича Ірина Штеренко згадує ті роки у своїх спогадах «Зо мли минулого» пише: «Дідуня був хворий на бронхіальну астму і він завжди мерз, тому я пам'ятаю його найбільше в теплій коричневій кофтці»[17,арк.5]. Та незважаючи на хвороби Михайло Петрович знаходив час і сили для громадської діяльності: виступив ініціатором створення київської редакції львівського дитячого журналу «Дзвінок»; їздив до Полтави на урочисте відкриття пам'ятника І.Котляревському; брав активну участь на вечорах присвячених пам'яті Т.Шевченка – виступав з читанням творів Кобзаря або своїх; з його ініціативи відзначалася річниця з дня смерті П.Куліша[18,с.186].

Отже, дослідження життєвого і творчого шляху Михайла Старицького, аналіз його громадської–культурницької діяльності, драматургічної спадщини, театральної та драматургічної діяльності засвідчує, що загибок батьківської родини, сімейне благополуччя, вірні друзі стали тими чинниками, що дозволяли митцю, долаючи негаразди повсякденності, здобувати натхнення та самореалізуватись у своїй творчості й стати активним учасником національно–культурного відродження в Наддніпрянській Україні другої половини XIX ст..

Список використаних джерел

1. Зновіва Ю. «Сербські народні думи і пісні» у перекладі М.П.Старицького». Матеріали наукового семінару «Роль визначних особистостей, митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці XIX поч. XX ст.» – К., 2006. 112 с.
2. Катренко А. Катренко Я. Національно–культурна та політична діяльність Київської громади. (60 – 90–ті роки XIX ст.) – К., 2003. – 180 с.
3. Куриленко Й. М.П. Старицький. Життя і творчість. – К., 1960. – 64 с.
4. Комишанченко М. Михайло Старицький. Літературний портрет. – К., – 1968. 112 с.
5. О'Коннор–Вілінська В. Лисенки й Старицькі. – Л., 1936. 98 с.
6. Поліщук В. Художня проза Михайла Старицького. Проблематика й особливості поетики романів і повістей письменника. – Черкаси. 2003. – 375 с.
7. Пчілка О. М.П. Старицький(пам'яті товарища) // Києвська старина. – 1904. – С. 400 – 449.
8. Рулін П. М.П.Старицький та П.О.Куліш. // Життя й революція. – К., 1926. №12. – С. 63 – 69.
9. Русова С. Мемуари. Щоденник. / В.Сергійчук (упоряд.); М.Іщенко (ред.)–К., 2004. – 544 с.
10. Садовський М. Мої театральні згадки. – К., 1956. – 203 с.
11. Сербські народні думи та пісні. Переложив М.Старицький. – К., 1876. – 432 с.
12. Сокирко Л. М. П. Старицький. Критико – біографічний нарис. – К., – 1960. 170 с.
13. Старицький М. К біографії Н.В. Лысенка // Старицький М. Твори: У 8 т., 10 кн. – Т. 8. Оповідання. Статті, Автобіографічні твори. Листи. / В.Олійник(упоряд.); М.Беренштейн, М.Комишанченко, та ін.(ред. Кол.); – К., 1965. – С. 385–431.
14. Старицький М. Зо мли минулого // Старицький М. Твори: У 8 т., 10 кн. – Т. 8. – К., 1965. – С. 354–385.
15. Старицький М. Доповідь на Першому Всеросійському з'їзді сценічних діячів // Твори: У 8 т., 10 кн. – Т. 8. – К., 1965. – С. 361–364.
16. Старицький М. Лист до М.М. Старицької від грудня 1893 р. // Старицький М. Твори: У 8 т., 10 кн. – Т. 8. – К., 1965. – С. 523–525.
17. Штеренко І. Зо мли минулого. Музей Михайла Старицького. – Книга надходжень – 11616. – Рукописні документи – 1224.
18. Цибаньова О. Лаври і терни...: Життєвий і творчий шлях Михайла Старицького. – К., 1996. – 188 с.

Радчук А.О. Михаил Старицкий: повседневность и творчество

Проанализирована биография, драматургическое наследство и театральная деятельность. Установлено факторы, которые способствовали классу стать активным участником национально–культурного возрождения в Надднeпрянской Украине второй половины XIX в.

Ключевые слова: М.Старицкий, драматургия, театр, национально–культурное возрождение.

Radchuk, A.O. Mykhailo Staritsky: everyday life and creative work

M.Staritsky's biography, dramatic heritage, and theatrical activity are analyzed. The factors that assisted the artist to become an active participant of the national–cultural Renaissance of Dnieper Ukraine in the second half of the XIX century are established.

Key words: M. Staritsky, dramaturgy, theatre, national–cultural Renaissance.